

ням»; вести з ворогами ісламу захисну війну; нападати на невірних завжди і всюди, за винятком «святих» місяців. Розрізняють великий і малий Д.: «великий» — духовне самовдосконалення, «малий» — війна проти невірних. Тим, хто гине у боротьбі за віру під час Д., обіцяно райське життя.

Лув

Дзвін церковний — металевий (із сталі чи бронзи), ударний сигнальний інструмент для скликання віруючих на богослужіння. Має вигляд порожнистої відкритої (зрізаної) знизу труби, всередині якої підвищений ударник («серце»). Перші Д.ц. виникли у 8 ст. в Римі. В Україні привізні Д.ц. застосовуються в 11 ст. Д.ц. власного виливання почали виготовляти в Києві у 2-й пол. 13 ст. Один із найдавніших в Україні Д.ц. (відлитий 1341) зберігся у соборі св. Юра у Львові. Перед установленням Д.ц. на дзвіниці його освячує священник. Нерідко під час освячення Д.ц. давали власне ім'я.

СВ

Дзен (чань)-буддизм (япон. — дзен, кит. — чань, від. санскр. *дх'яна*, тобто «медитація») — одна з найбільш впливових будд. шкіл на Далекому Сході (Китай, Корея, Японія, В'єтнам). Згідно з традицією вчення приніс з Індії в Китай 28-й загальнобудд. і 1-й патріарх чань Боддхидхарма (п. 528). Чань на кит. основі увібрав у себе елементи багатьох будд. напрямів: мадх'яміків, йогачарів, хуаянь-цзун і, безперечно, даосизму. Д.-б. визнає реальність феноменального світу, але сприймає його як ілюзорний, «ніщо» (му). Лише за допомогою медитації можна виявити свою первісну природу, яка є «сутністю будди» (бусью), пробудитися і після цього досягнути істинну природу речей, побачити їх сутність і усвідомити свою причетність до всього існуючого. Велика увага приділяється в Д.-б. проблемам психотренінгу, для чого використовуються насамперед практики дзадзен і коан. Базовими ідеями Д.-б. є практика «передачі істини від серця до серця» і вчення про «раптове провітлення» (дунь у). Останнє було розроблене 6-м патріархом чань Хуей-немом (638—713). Два основних напря-

ми япон. Д.-б. — рінзай-сю і сото-сю дістали поширення в Японії з кін. 12 ст. завдяки зусиллям Ейсай і Догена. Найвищий розквіт Д.-б. в Японії припадає на 14—15 ст., коли дзенські ченці виступали як радники при сьогунському та імператорському оточенні. В 20 ст. діяльністю Д.Судзукі (1870—1966) Д.-б. став надбанням Зах. культури. В 60-х «дзенський бум» охопив багато амер. ун-тів і впливав на рухи бітників та хіппі. Кількість прихильників Д.-б. в Японії — понад 10 млн. Є послідовники в США, Франції, Англії, Німеччині та ін. країнах. Громади Д.-б. є і в Україні.

КІ

Дидахе (грецьк. *didache* — повчання), «Вчення дванадцяти апостолів» — давньохрист. твір (поч. 2 ст.). У 3-х частинах Д. викладені морально-реліг. настанови (гл. 1—6); дається опис обрядів та молитов (гл. 7—10); подані поради христ. громадам, як ставитися до проповідників (апостолів, пророків) та обирати єпископів і дияконів. Не виключене іуд. походження першої частини Д. Нині вважається апокрифом, однак протягом 1—3 ст. н. е. Д. включалося деякими церк. авторами до канону бібл. книг.

ГС

Димитрій, святитель (Туптало Данило Савич, 1651—1709) — укр. та рос. церк. діяч, богослов, письменник. Н. в м. Макарові на Київщині. Навчався в Києво-Могилянській колегії. Прийняв чернецтво (1668) з ім'ям Димитрій. З 1681 — ігумен ряду укр. правосл. монастирів — Максаківського, Батуринського, Глухівського. Архімандрит Чернілівського Єлеського (з 1697) та Новгород-Сіверського Спаського (з 1699) монастирів. У 1701 висвячений на митрополита Сибірського. З 1702 по 1709 — митрополит Ростовський і Ярославський. Позиції, погляди, діяльність Д.Туптала виявляють його «любов до рідної малоросійської церкви» (І.Шляпкін), укр. церк. патріотизм, прагнення бачити вітч. православ'я освіченим, історично і богословсько обґрунтованим, полемічно стійким і гнучким. Перший святий правосл. церкви синодального періоду (канонізований в 1757).